1.9.2000

ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨ

ਨਾਟਕ 'ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਰਫ ਇਨਾਮ'

ਕਲਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

ਇਹ ਨਾਟਕ ਇਕ ਰਾਜਸੀ ਵਿਅੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਟਕ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਝਿਜਕ ਜ਼ਰੂਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਾਟਕ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਬਣਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ ਲਈ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹਦੀ 100ਵੀਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ 28 ਸਤੰਬਰ 2000, ਰਾਜਪੁਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਹਰਪਾਲਪੁਰਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਬਦਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾਟਕ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਬਾਰੇ ਸੁਪਨਦੀਪ ਕੌਰ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, ''ਹੁਣ ਇਹ ਇਕ ਸਥਾਪਤ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨਾਟਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚੇਤਨਤਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਇਪਟਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ...ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਉਸੇ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੰਗਮੰਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣੇ ਨਾਟਕ ਲੋਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹਲਕਾਪਣ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਲੱਚਰਪੁਣਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀ ਰੰਗਮੰਚ ਉਤੇ ਤਾਂ ਲੱਚਰਪੁਣਾ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਉਤੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲਈ ਬੁੱਢੇ, ਨੌਜਵਾਨ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਮਰਦ, ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਹਰ ਉਮਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਾਟ ਮੰਡਲੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਨਾਟਕ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਵੇਖਣ ਤੇ ਪਸੰਦ ਕਰਨ। ...ਸ਼ੈਲੀ ਪੱਖੋਂ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੇ ਪੱਛਮੀ/ਸ਼ਹਿਰੀ ਰੰਗਮੰਚ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਰੰਗ, ਲੋਕ ਗੀਤ, ਲੋਕ ਧੁਨਾਂ, ਲੋਕ ਸ਼ੈਲੀਆਂ, ਸੂਤਰਧਾਰ, ਕਥਾਕਾਰ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਮੰਚ, ਸਮੱਗਰੀ, ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਤੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਨਾਟਕ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ...''।

(ਨੋਟ: ਸੁਪਨਦੀਪ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਟਕਕਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰੌੜ੍ਹ ਅਦਾਕਾਰ ਮਨਜੀਤ ਔਲਖ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਬਾਰੇ ਉਹਦੀਆਂ ਉਤੇ ਕਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਤਰਾਂ ਉਹਦੇ ਐਮ. ਫਿਲ. ਲਈ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਵਿਚੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ)।

ਨਾਟਕ ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਉਤਲੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਥੜ੍ਹਾਨੁਮਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਮੰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਥੀਏਟਰ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਚਾਰ ਇਹਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਕ ਵਲੋਂ ਨਾਟਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:-

11 ਫਰਵਰੀ 1997 ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਣ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਬਾਰੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਨਿਕਲਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਹ ਅੱਖ ਤੋਂ ਕਾਣੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਚੰਗਾ ਚਲਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਨੁਕਸ ਇਕ ਸਿਫ਼ਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਰਨੈਲ ਆਵੇ ਤਾਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਆਵੇ, ਕੋਈ ਸਰਦਾਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਆਵੇ ਪਰ ਕੋਈ ਮਿਰਾਸੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ। ਸੋਚ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕੀ ਕਰਨਗੇ, ਚਿਮਚਾਗਿਰੀ ਕਰਨਗੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਿਰਾਸੀ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਤਾਂ ਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਉਹਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੱਸ ਦੇਵੇਗਾ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਯਾਨੀ ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਰੁਲੀਆ ਰਾਮ ਮਿਰਾਸੀ ਅਪਣੀ ਮਿਰਾਸਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ''ਲੈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੌਜਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, 150 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਆ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਲਹਿਰਾਂ-ਬਹਿਰਾਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।'' ਉਹਦੀਆਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ-ਬਹਿਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਵੇਖੋਗੇ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕੀ ਲਹਿਰਾਂ-ਬਹਿਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੋ।... ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਨਾਟਕ 'ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਰਫ ਇਨਾਮ'।

ਮੰਚ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ: ਸਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਭਾਈ ਭੈਣ ਹੁੰਮਹੁਮਾ ਕੇ ਪੁੱਜਣ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਨ... ਮਿਰਾਸੀ ਰੁਲੀਆ ਰਾਮ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਮਿਰਾਸਣ ਮੰਚ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਟਿਚਕਰੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਲੀਡਰ ਦੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਿਰਾਸੀ ਤੇ ਮਿਰਾਸਣ ਉਹਦਾ ਖਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ:

'ਓਏ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾ ਕੰਜਰਾ, ਭੈਣ ਦਿਆ...

ਦੇਖਦਾ ਨਹੀਂ ਜਥੇਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਰਹੇ 'ਨੇ' ਮਿਰਾਸੀ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ: 'ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੜੀ ਦਾ ਟਰੱਕ ਆ ਰਿਹਾ ਏ, ਔਖੇ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾ'-

ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਐਲਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸਬੂਤ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਪਕੜਾਵੇਗਾ ਉਹਨੂੰ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤਕ ਦਾ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਹਰ ਐਲਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਿਰਾਸੀ ਅਤੇ ਮਿਰਾਸਣ ਦੀਆਂ ਵਿਅੰਗ ਭਰੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਟਿਚਕਰੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮਿਰਾਸੀ ਅਤੇ ਮਿਰਾਸਣ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਲਈ ਮੋਟੇ ਢਿੱਡ ਵਾਲੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਢਿੱਡ ਮੋਟਾ ਹੈ, ਢਿੱਡ ਮੋਟਾ ਉਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰਾਮ ਦਾ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਹਰਾਮ ਦੀ ਉਹ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋਵੇ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਢਿੱਡ ਮੋਟਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲ ਅਰਜ਼ੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਸ਼ੇਖਚਿਲੀਆਂ ਵਾਕੁਣ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਉਹ ਰਕਮ ਖਰਚਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਟਕ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੋਟੇ ਢਿੱਡ ਵਾਲਾ ਥਾਣੇਦਾਰ ਮਿਰਾਸੀ ਨੂੰ ਪੁਲਸੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਵਿਅੰਗ ਪੂਰੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਝੂਠੇ ਦਾਅਵਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਸਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਫਰਕ 'ਤੇ ਚੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਰਾਸੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਭੋਲੇਪਣ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਜੋ ਦੁਰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਫਿਕਰਾ ਮਿਰਾਸੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੀ ਇਹ ਬਦਦੁਆ ਹੈ:

'ਰਾਜਿਆ ਰਾਜ ਕਰੇਂਦਿਆ, ਦੇਖੇ ਤੇਰੇ ਕਾਰੇ। ਬੇੜੀ ਡੁੱਬਣੀ ਤੇਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਲੱਗਣੀ ਨਹੀਂ ਕਿਨਾਰੇ'

ਇਹ ਨਾਟਕ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਸੌਟੀਆਂ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਜਸੀ ਵਿਅੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਲ 1998-99 ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਵਿਅੰਗ 'ਲਾਰੇ' ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਟੇਜ ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮਕਬੂਲ ਨਾਟਕ ਸੀ। ਉਹ ਨਾਟਕ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਲਾਰੇ ਬਾਰੇ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਜਿਹਦੀ ਉਮਰ 65 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਬੁੱਢੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੋਵੇਗੀ, 200 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇਵੇਗੀ ਤੇ ਇਹ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੁੱਢਿਆਂ, ਬੁੱਢੀਆਂ ਨੂੰ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਡਾਕੀਆ ਆਵੇਗਾ, ਕੁੰਡਾ ਖੜਕਾਏਗਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਨੀਆਰਡਰ ਲਿਆਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਜੋ ਵਿਅੰਗਮਈ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਲਾਕਾਰ ਬਸ਼ੀਰ ਅਲੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਜਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੱਧੂ ਅਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਭੱਟ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਰਾਜਿੰਦਰ ਰਾਜੂ ਅਤੇ ਜਸਪਾਲ ਦਿਓਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਪੇਂਡੂ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।